

HUVITAV

Merekindluse käigustikus talvituvad nahkhiired

Peeter Suure merekindluse käigustik – oluline talvituspaik nahkhiirtele.

KADRI ALLER
ELF TALGUKORRALDAJA

Peeter Suure merekindlus

Kuigi nimetatud Vene tsaari Peeter I (1672-1725) auks, on Peeter Suure merekindlus märksa hilisem rajatis. Tegemist on osaga kaitseehitistest, mis rajati aastatel 1912-1918 Tallinna ja Porkala ümbrusesse, sealhulgas saartele. Ehitamise vajaduse tingis Vene tsaaririigi lüüasaamine Vene-Jaapani sõjas (1904-1905) ning soov olla tulevastes sõdades paremini kaitstud. Ehitustöödel kasutati nii Saksa sõjavangide tööjõudu kui ka tsaariarmee sõjaväelasi, kohalikke elanikke ning palgatöölisi Venemaalt. Peeter Suure merekindluse hulka kuulusid erinevad kaitserajatised, näiteks mererinnat moodustavad rannakaitsepatareid Aegnal, Naissaarel, Suurupis, Kakumäe ja Paljassaare poolsaarel ning mujal. Maarinne koosnes muuhulgas kaevikutest ja betoonist varjenditest ehk blindaažidest, mida ühendas omavahel maalalne käigustik. Ehitustööd venisid nii kehvast varustatusest tulenevalt kui ka eelarve lõhkmineku tõttu. Seoses tsaariperikonna kukutamise, oktoobri-revolutsiooni ja I maailmasõja lõppemisega jäid ehitustööd kavandatud mahus ellu viimata ning juba olemasolevad rajatised kasutuseta. Sakslaste saabudes 1918. aastal õhkisid ja purustasid taganeva Vene armee sõdurid mitmed Peeter Suure merekindluse patareid ja muud ehitised. Eesti Wabariigi päevil müüdi maha kindlusraudtee rööpaid ja liipreid ning tassiti laiali blindaažide rauduksi ja -aknaid. Samuti rüüstati rajatisi pärast Nõukogude Liidu lagunemist. Mahajäetud objektidesse leidsid tee nahkhiired ning kasutasid neid talvituspaikadena. Väana-Viti, Väana-Posti ja Laagri blindaažid ja käigud on nahkhiirte talvituspaikadena kaitse alla võetud ning nendesse on keelatud siseneda 1. septembrist 30. aprillini. Mais ja suvekuudel on külased lubatud. Keelualjal sisenejad rikuvad seadust ning on Keskkonnainspektsiooni huviorbiidis. Külustuskeeld ei ole loodud mitte inimeste ärritamiseks, vaid selleks, et talvituvad nahkhiired häirimise tõttu ei hukkaks.

Nahkhiired

Nahkhiiri on Eestist leitud 14 liiki, neist üks vaid juhuleiuna (euroopa laikõrv). Siinmail kohatud liikidest 7 on paiksed, s.t jäävad Eestisse talvitama. Need on tiigi-, vee-, tõmmu-, habe- ja nattereri lendlane; pruun-suurkõrv ja põhja-nahkhiir. Ülejäänud Eesti nahkhiired – kääbus-, pügmee-, pargi- ja hõbe-nahkhiir; suur- ja väikevidevlane – on rändliigid, kes lendavad talvituma soojemasse kliimavööndisse. Järglased sünnivad nahkhiirtele jaanipäeva paiku: paiksetel liikidel on poegi enamasti 1, rändavatel nahkhiirtele võib olla ka 2. Nahkhiired võivad elada 30 aastat või kauemgi, kuid keskmine eluiga jääb siiski 3-5 eluaasta vahele. Nimelt saavad paljud noorloomad esimesel talvel hukka, kuna pole kogunud talvitumiseks piisavalt keharasva või valisid ebasobiva talvituspaiga. Talve veedavad nahkhiired tardunes: nende kehatemperatuur langeb ümbritseva temperatuuri tasemele ning organism püüab energiat kokku hoida. Mitmed talvituspaikades valitsevad tingimused on otseses seoses sellega, kas nahkhiirtele õnnestub talv edukalt üle elada. Õhutemperatuur peaks jääma vahemikku -1...+7 °C ja õhuniiskus vahemikku 85...100%. Olulised on ka ruumide mõõtmed ja sein- või laepugade ning sissepääsuavade hulk. Sugugi vähem tähtis pole madal häirimistase, näiteks müra ja valgustuse puudumine. Sel-

lisel tasasel maal nagu Eesti ei leidu sobiliku suurusega looduslikke koopaid, mistõttu sõltuvad talvituvad nahkhiired inimtekkelistest rajatistest. Talveuni saadetakse mööda näiteks varjendites, maa-alustes rajatistes, mõisa- või talukeldrites ja tehiskoobastes, sh endistes kaevanduskäikudes, näiteks Piusal, kus talvituvate isendite arv ulatub mitme tuhadeni. Suvisel ajal elutsevad nahkhiired reeglina soojades paikades, kuna energiat pole vaja kokku hoida. Nahkhiired toituvad putukatest ning tarvivad ühe öö jooksul putukaid koguses, mis vastab ligikaudu kolmandikule nahkhiire kehakaalust. Niisiis on nahkhiired putuktoiduliste imetajate ja lindude kõrval olulised putukate arvu reguleerijad ja seega kahjurputukate arvu piiramisel suureks abiks ka inimesele.

1. Mais ja suvekuudel on külatused lubatud. MTÜ Oma Retkede ekskursioonigrupp blindaaži sissepääsu juures
 2. Maa-alusesse käiku viiv õhutusšaut
 3. Blindaaži ühendav käik. Juunikuine ekskursioon ELFi vabatahtlikele
 4. Tiigilendlane maa-aluses käigus
- FOTOD: ERAKOGU

Miks ei tohiks tundeid külastada talvekuudel?

Peeter Suure merekindluse käigustikus Laagris, Väana-Postil, Väana-Vitis ja Humalas on populaarsed objektid, mida külastavad aastaringselt nii miilitaarhuvilised kui ka lihtsalt teravate elamuste otsijad. Mitme käigu sissepääsu juurde on lisatud silt, mis teatab, et nendesse tohib siseneda vaid 1. maist 31. augustini. Sellest keelust on palju külastajad kahjuks kinni ei pea. Miks ei ole hea mõte tunnelitesse talvekuudel siseneda? Vastus sellele küsimusele koputab eelkõige loodusest hooliva inimese südametun-

nustusele – tegemist on nahkhiirte koondukohaga, kus nad veedavad talve tardunes. Mis juhtub siis, kui nahkhiirt tardune ajal häirida? Inimeste liikumisest tulenev müra ja taskulampidest paistev valgus võivad põhjustada nahkhiirte ärkamise. Ärkamine ja tagasi tardunne jäämine kulutavad palju rasvavarusid, mida nahkhiirte pole võimalik talvisel ajal taastada, sest pole saada vajalikku toitu – putukaid. Nii võivad nahkhiired häirimise tõttu hukkuda ehk nälga surra. Nahkhiirte hukkumist võivad põhjustada ka muud laadi tegevused. Näiteks olid tundmatuks jäänud isikud ühes nahkhiirte talvituspaigas omavoliliselt kaevanud kahe käigu vahele väikese ühendusaugu. Nimetatud auk tekitas ligipääsu varem tupikuga

lõppenud käiku, kus külastajate sagenemine oleks hakanud häirima talvituvaid nahkhiiri. Samuti tekkis endisesse tupikukäiku tõmbetuul, mis oleks võinud talvisel ajal põhjustada nahkhiirte surnuks külumist. Kuna kaevetöö puhul oli tegemist illegaalse ja loodust kahjustava tegevusega kaitsealusel talvituspaigas, suleti too auk 2018. a sügisel kaitseala valitseja, Keskkonnaameti nõusolekul Eestimaa Looduse Fondi töötajate ja kohalike elanike poolt. Samas ei ole aga seni suletud varasematel aastatel heauskse, kuid nahkhiirteadlastega kooskõlastamata tegevusena avatud püstšahtid Humala nahkhiirte talvituspaigas. Kahjuks tekitab šahtide avamine Humala käikudes tuuletõmbuse ja 2018. a talvel külmus seal surnuks kümneid nahkhiiri.

LIFE'i projekt tiigilendlase heaks

Aastatel 2017-2021 on Eestimaa Looduse Fondil käimas LIFE'i programmi rahastusega projekt (EstBatLIFE, LIFE16 NAT/EE/000710), mille raames luuakse talvitavatele tiigilendlastele (Myotis dasycneme) paremaid tingimusi. Eesti põhjamaises kliimas sõltub nimetatud liik talvitamise inimesest. Talvine tarduni saadetakse mööda mahajäetud rajatistes, nt vanades kaevandustes, mis on oma suurtoitu – putukaid. Nii võivad nahkhiired häirimise tõttu hukkuda ehk nälga surra. Nahkhiirte hukkumist võivad põhjustada ka muud laadi tegevused. Näiteks olid tundmatuks jäänud isikud ühes nahkhiirte talvituspaigas omavoliliselt kaevanud kahe käigu vahele väikese ühendusaugu. Nimetatud auk tekitas ligipääsu varem tupikuga lõppenud käiku, kus külastajate sagenemine oleks hakanud häirima talvituvaid nahkhiiri. Samuti tekkis endisesse tupikukäiku tõmbetuul, mis oleks võinud talvisel ajal põhjustada nahkhiirte surnuks külumist. Kuna kaevetöö puhul oli tegemist illegaalse ja loodust kahjustava tegevusega kaitsealusel talvituspaigas, suleti too auk 2018. a sügisel kaitseala valitseja, Keskkonnaameti nõusolekul Eestimaa Looduse Fondi töötajate ja kohalike elanike poolt. Samas ei ole aga seni suletud varasematel aastatel heauskse, kuid nahkhiirteadlastega kooskõlastamata tegevusena avatud püstšahtid Humala nahkhiirte talvituspaigas. Kahjuks tekitab šahtide avamine Humala käikudes tuuletõmbuse ja 2018. a talvel külmus seal surnuks kümneid nahkhiiri.

tis on vähenemas ning üheks põhjuseks peetakse inimtekkelisi häiringuid talvituspaikades. Seetõttu kindlustatakse tiigilendlaste paremat kaitset talvituspaigas, mis asuvad viiel kaitsealal: Väana maastikukaitseala ja hoiala (Humala talvituspaik), Väana-Posti püsielupaik, Piusa koobastiku ja Ülgase looduskaitseala. Läbiviidavate tööde hulgas on nii otsesed tegevused – näiteks varisemisohuliku ühenduskäigu kindlustamine Piusas ja ühe püstšahiti taastäitmine Humalas – kui ka teavitustöö nahkhiireretkede ning vabatahtlike abil läbiviidavate talgutööde kaudu. Eesti nahkhiirtest ja tiigilendlase LIFE'i projektist saab lähemalt lugeda veebilehelt elfond.ee/nahkhiired.

Kui sinagi sooviksid nahkhiirtele oma abikäsi ulatada, siis jälgi korraldatavate ürituste kohta uudiseid ELFi talgute kodulehelt: www.talgud.ee. Seal on võimalik liituda meililistiga „Talguteataja“, kust kaudu liigub teave nii nahkhiirte kui ka teiste kaitsealuste liikide (kõre, must-toonekurg jt) elutingimuste parandamiseks korraldatavate looduskaitsetalgutööde kohta. Kui soovid ainult nahkhiirretalgutel kaasa lüüa, siis võib oma osalemishuvist ka otse märku anda, kirjutades aadressile: talgukontor@elfond.ee. Lisaks talgutööle toimuvad mais ja suvekuudel osas tunnelites ekskursioonid, mida korraldab MTÜ Oma Retked (info jooksvalt Facebook'i lehel „Ringkäigud Keilas“).

Kasutatud kirjandus:

- Pekka Erelt „Maginot' liin Tallinna ümber“. Eesti Ekspress, 11.05.2005 (<https://ekspress.delfi.ee/kuum/maginot-liin-tallinna-umber?id=69071355>).
- Matti Masing „Eesti Nahkhiired. Uurimine ja uurijad, liikide kirjeldused ja määramistunnused, elupaigad ja eluviis, levik, ohutegurid ja kaitseabinõud“. Haapsalu ja Tartu, 2015.
- Eestimaa Looduse Fondi nahkhiirteleht (elfond.ee/nahkhiired).
- Kultuurimälestiste riiklik register (register.muinas.ee).

